

УДК 821.161.2(71)-1.09

РИСИ НЕОКЛАСИЦИЗМУ В УКРАЇНОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ КАНАДИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Накашидзе І. С.

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

У статті досліджено риси неокласицизму у ліриці Яра Славутича, О. Зуєвського, Р. Кедр. З'ясовано, що на становлення поетів-емігрантів вплинула творчість кийських неокласиків. У ході дослідження виділено такі риси неокласицизму як звернення до класичних форм та античних образів і сюжетів.

Ключові слова: україномовна поезія Канади, неокласицизм, класичні жанри, античні образи, біблійні сюжети.

Накашидзе И. С. Черты неоклассицизма в украиноязычной поэзии Канады второй половины ХХ в. В статье исследуются особенности неоклассицизма в лирике Яра Славутича, А. Зуевского, Р. Кедр. Выявлено, что на становление поэтов-эмигрантов повлияло творчество киевских неоклассиков. В ходе исследования выделены такие черты неоклассицизма как обращение к классическим формам и античных образов и сюжетов.

Ключевые слова: украиноязычная поэзия Канады, неоклассицизм, классические жанры, античные образы, библейские сюжеты.

Nakashydz I. S. Neoclassical features in Ukrainian-Canadian poetry of second half of the 20th century.

The article deals with the features of neoclassicism in the lyrics of Yar Slavutych, O. Zujevskij, R. Kedr. It is found out that their formation as poets was influenced by the work of Kievan neoclassicists. Such neoclassical characteristics as reference to classical forms and ancient images and stories are marked.

Key words: Ukrainian-Canadian poetry, neoclassicism, classical genres, antique images, biblical subjects.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Творчість кийських неокласиків – М. Драй-Хмари, М. Зерова, О. Бургардта (Юрія Клена), П. Филиповича, М. Рильського – посідає особливе місце в українській літературі. Її вважають першим системним виявом неокласицизму, що зорієнтований на засвоєння і розвиток мистецьких досягнень попередніх стильових епох. «Естетика неокласицизму має непроминальне значення як комплекс концепцій, заснованих на ідеалізмі та релігійному світосприйнятті, що є в сучасному світі носіями вічних цінностей Добра, Істини і Краси» [1, 110]. Сама назва «неокласики» свідчила про те, що поети хотіли вчитися у класиків, «себто майстрів, які дали нам невмирущі зразки поезії, а це, розуміється, було не на руку «поетам», які нічого не хотіли вчитися, ні стискати себе жадними нормами і ненавиділи все, що стояло вище їх» [4, 31]. Неокласики брали за основу досконалість форми і ясність поетичної мови, пошук шляхів до гармонії духу, зосередженість на вічних засадах буття, орієнтацію на найкращі взірці мистецтва, створені у попередні епохи, насамперед античності.

Дедалі частіше увагу дослідників привертає творчість поетів, що складалась під їхнім впливом. Зокрема неокласицизм як основоположний стильовий напрям приписують творчості М. Ореста та І. Качуровського. Проте більшість дослідників

сходиться на думці, що після «грона п'ятірного» у ліриці українських поетів ХХ ст. можна простежити лише окремі риси неокласицизму. Ґрунтовного аналізу рис неокласицизму в поезії поетів-емігрантів у Канаді на сьогодні немає. Тому звернення до обраної теми є **актуальним**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні про творчість неокласиків є чимало наукових праць, зокрема С. Гординського, П. Одарченка, І. Качуровського, Л. Новиченка, Г. Кочура, Д. Наливайка, М. Жулинського, Л. Таран, Г. Білик, Т. Іванюхи та ін. Усі науковці зазначають, що українська література у ХХ ст. завдяки неокласикам компенсувала дефіцит класицизму, зміцнила зв'язки з культурою минулого, поповнилася канонічними формами, зазнала конструктивного, стабілізуючого впливу класики. Як зазначає В. Моренець, неокласиками була широко і свідомо розпочата інтеграція української літератури у традиційний світовий контекст [7, 223]. Позиція неокласиків щодо засвоєння найвищих літературних здобутків людства у 20-30 рр. ХХ ст. була актуальною, адже в той час українську літературу заповнили твори-агітки, твори-плакати на злобу дня. М. Зеров вбачав шляхи відродження українського народу у прямуванні до високої культури та європеїзму.

М. Неврлий наголошував: «Все найкраще, що було створене в дальших роках в українській поезії, розвивалось під прямим або посереднім впливом кийських неокласиків» [7, 224]. Звичайно, творчість кийських неокласиків не могла не позначитись на поезії діаспори. Адже переважна більшість

емігрантів другої (післявоєнної) хвилі була їх молодими сучасниками, встановлювалась і «зростала» як поети саме на їх ліриці. Наприклад, перші вірші Яра Славутича були «під Шевченка», потім «під Сосюру», «під Тичину». У 1938 р. молодий поет відкрив для себе М. Рильського та М. Зерова, яких вважав потім своїми вчителями. М. Щербак зазначає, що будучи молодим поетом Яр Славутич «відкриває і, на щастя, не наслідує, а творчо засвоює клясичних майстрів, висловлюючи свої переживання, що розбризкуються з радістю схвильованої душі добірними сонетами «Першого кохання» (1940)» [9, 13]. Так само І. Костецький у декількох статтях вказував на окремі риси неокласицизму у ліриці О. Зуєвського [5] [6].

Метою статті є виявлення рис неокласицизму в україномовній поезії Канади другої половини ХХ ст.

Завданнями статті є аналіз рис неокласицизму на рівні форми (жанрової приналежності), ритміки та образності (античні міфологічні та біблійні образи)

Об'єктом дослідження стала поетична творчість Яра Славутича, О. Зуєвського, Р. Кедр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із ознак неокласицизму є суворе дотримання класичних форм віршування. Як відомо, характерними жанрами цього напрямку є сонет, олександрина, терцина, октава, рондо тощо. Риси неокласицизму в ліриці поетів-емігрантів у Канаді насамперед і простежуються у формі, що однією із характерних рис україномовної поезії в цій країні: «Канада – традиційна країна. Канадська Україна – винятково традиційне середовище» [8, 124]. Починаючи з першого вірша українською мовою І. Збури (1898 р.), до середини ХХ ст. у творчості українських поетів Канади не спостерігається жодного прояву модернізму. Модерні стичні течії стають помітними у другій половині ХХ ст., коли до Канади емігрували такі поети, як М. Голод, С. Гурко, А. Шум та Л. Палій та інші. Проте модернізм в україномовній поезії Канади стосується насамперед форми.

Одним із поширених жанрів суворої форми в україномовній поезії Канади є тріолет. У декількох тріолетах Яра Славутича (насамперед із циклу «Жага») вірші відчутні національні витоки творчості. Тріолети збірки «Мудрощі мандрів» тематично пов'язані із східними мотивами. Кілька тріолетів Р. Кедр присвячені темі кохання на фоні плинності часу.

Найчастіше серед класичних жанрів україномовні поети в Канаді звертаються до сонета. Вони здебільшого звертаються до класичної італійської форми сонета, написані переважно п'ятистопним (рідше – шести- чи чотиристопним) ямбом. Наприклад, сонет Яра Славутича «Гарманування» написаний п'ятистопним ямбом:

Туркоче віялки моторний спів,
Пливе потік до бурих лантухів,
Зростає поряд озеред ядерно [3, 28].

Риси неокласицизму у сонетах О. Зуєвського виявляються у ритміці, зокрема у комбінуванні

ямбів різної довжини. Наприклад, у віршах «Де спогад стань», «Аргонавти», «Тюльпани» чергується п'ятистопний та чотиристопний ямб, у поезіях «Цей звід – це дерево», «Ще стане чарів» – тристопний та чотиристопний, у «Навколо риби» – п'ятистопний та шестистопний. При цьому часто присутнє чергування чоловічих та жіночих рим. Наприклад, у сонеті «Дзеркало»:

Кентавра образом складним
Обійми там довготривалі
Гойдались, наче кризь порталі
В'їздив щасливий пілігрим [1, 122].

Якщо розглядати тематику сонетів поетів-емігрантів у Канаді, то вона досить різноманітна: пейзажні, інтимні, філософські, громадянські, історичні. Багато сонетів присвячено описові природи. У пейзажних сонетах поети часто естетизують український степ, що є прикметою Батьківщини в українській літературі. Так, у більшості пейзажних сонетів Яра Славутича, наче в «стоп-кадрі», зосереджено увагу на одному моменті зі стану степу. Такий прийом є елементом неокласицизму. Наприклад, у сонеті «Степи Херсонщини» виділено образ, оповитого туманом ранкового південного степу, а сонет «Вечір» Яра Славутича передає картину заходу сонця в степу:

В густі жита, під мирними хмарками,
Втопає сонце; свіжий вітровий
Спішить над яр, хитнувши деревій,
І, як пустун, погойдує квітками [3, 26].

Класичні сонети присвячені темі любові. Саме такі твори притаманні ранній творчості Р. Кедр. Сонети з циклу «Ростислава» є своєрідним зверненням та освітленням коханий людині:

Я знов веселий, знов юнак стрункий.
Я дякую тобі за це – це ти
Мені даруєш другу молодість [2, 49].

У подальших сонетах Р. Кедр поряд із мотивом кохання виникають мотиви самотності та ностальгії за минулим.

Серед концептуальних рис неокласицизму в україномовній поезії Канади – звернення до античності як зразкового мистецтва. Як зазначає С. Горелова, «безсумнівним лідером у зверненні до образів античного походження та їх трансформації був М. Зеров, для якого античність (перш за все римська класична поезія) була тим культурним потенціалом, естетичним орієнтиром, який може вивести українську літературу із стану Руїн у гармонійний, зразковий стан» [3, 21]. Це дає підстави виділити таку рису як інтелектуальність поезії.

Чи не найбільше головним темам неокласицизму – античності та Біблії – присвячена творчість О. Зуєвського. І. Костецький зазначає, що поет продовжив традиції київських неокласиків і де в чому навіть перевершив їх: «Олег Зуєвський поет наскрізь традиційний. Традиційність у тому, що ми щоденно (поетично-щоденно) називаємо Гелладою – ладою образу, владою тканого слова – і чого в нас майже не було: Микола Зеров, Рильський, де в чому Драй-Хмара – і все» [5, 455]. Проте

особливістю поезії О. Зуєвського є насамперед тяжіння до символізму, «Зуєвський іпостасував символізм клясицизмом» [6, 463].

Так, серед образів античної міфології у поета знаходимо аргонавтів, Прометей, мінотавра, Адоніса та ін. Проте О. Зуєвський створює образи асоціативно, часто прямо називаючи їх лише у назві вірша. Наприклад, у сонеті «Зоряні іменини Мінотавра»:

Найбільше зорі витвір цей несуть
Аж до коротких ніг йому, до болю,
Що вирвався в далеку світлу путь
Із лабіринту власного на волю [1, 103].

Також поет, як і київські неокласики, широко використовує біблійні мотиви, зокрема розповіді про потоп, Ліліт, Єви, Самсона і Даділі тощо. Риси класицизму в поезії О. Зуєвського І. Костецький вбачає насамперед у сюрреалістичній образності, афористичності, враженні «досконалої завершеності», що характерно для класичного символізму, зокрема для творчості С. Малларме [6, 463].

Через уведення в поетичний текст античних образів Яр Славутич розкриває тріаду мистецтво – митець – народ. Це дає можливість автору об'єднати в єдине ціле національні, морально-етичні та філософські проблеми, які хвилюють людство:

Усьому світу істину й красу.
Це їм пошану віддано несучи,
Бо з ними бравсь у поетичні мандри
До прометейських провістей Ксандри [3, 475].

Ксандра передбачає майбутнє лихо, але не може його відвернути.

Образи героїв античної міфології часто використовувались Р. Кедром у ранніх збірках. Так, наприклад, у циклі сонетів «Відчай – візія»:

А хоч би й нам присуджено Тесея
І Аріяди долю, тільки б раз
Зазнати смертному безсмертних ласк
Твого хмільного тіла Діонеї [2, 84].

В. Вовк у передмові до збірки поезій Р. Кедра виділяє риси неокласицизму у ранніх творах поета: «Не важко догадатися, що хресними батьками тієї молоді музи були неоклясики, зокрема Микола Зеров: антична мітологія, Старий і Новий Завіт помітні в віршах про мандрівництво, галицькі краєвиди й кохання, даючи їм легко начитаний характер» [2, 5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Лірика україномовних поетів Канади другої половини ХХ ст. має ознаки неокласицизму. Насамперед це стосується творчості Яра Славутича, О. Зуєвського та Р. Кедра. Риси неокласицизму в ліриці поетів-емігрантів у Канаді передусім простежуються у зверненні до класичних форм, що однією із характерних рис україномовної поезії в цій країні. Улюбленою строфою означених митців є сонет, найчастіше п'ятистопний. Традиційність цього жанру простежується і у зверненні до любовної тематики. Але сонетна творчість поетів-емігрантів досить широка (присутні вірші пейзажні, громадянські тощо), що дозволяє провести паралелі із творчістю київських неокласиків, насамперед М. Зерова та М. Рильського, на творах яких і встановлювалась як поети більшість українських митців діаспори.

Серед провідних ознак неокласицизму поетів-емігрантів – звернення до класичних суворих форм вірша, орієнтація на здобутки античності, звернення до біблійних сюжетів, інтелектуалізм. Проте підстав називати означених поетів-емігрантів спадкоємцями неокласиків підстав немає, адже у своїй творчості вони звертались до різних стильових течій.

У подальших розвідках варто поглибити дослідження рис неокласицизму у творчості згаданих вище поетів та інших представників української діаспори кінця ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бросаліна О. Ігор Качуровський, сьомий неокласик: літературна спадкоємність у дзеркалі біографії. Філологічні семінари. – 2014. – Вип. 17. – С. 109–118
2. Вовк В. Ростислав Кедр. Поезії / Кедр Р. – Торонто: В-во «Євшан-зілля», 1983. – С. 5–10.
3. Горелова С. В. Інтертекстуальність парадигм поезії неокласиків і акмеїстів: компаративний аспект. Султанівські читання. – 2012. – Вип. 2. – С. 20–27.
4. Клен Ю. Спогади про неокласиків. Київські неокласики / Упор. В. Агеєва. – К.: Факт, 2003. – С. 7–64.
5. Костецький І. Гостина в печерників «Я входжу в храм...»: Поезії. Переклади. Статті. Матеріали до біографії / Зуєвський О. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 454–457.
6. Костецький І. Як читати вірші Олега Зуєвського. «Я входжу в храм...»: Поезії. Переклади. Статті. Матеріали до біографії / Зуєвський О. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 458–485.
7. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 327 с.
8. Славутич Яр. Твори. [У 5 т.]. – Київ: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 4: Українська література й мова на Заході. – 484 с.
9. Щербак М. Полум'яне слово Яра Славутича. Творчість Яра Славутича / Упор. В. Жила. – Едмонтон: Славута, 1978. – С. 13–15.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Зуєвський О. «Я входжу в храм...»: Поезії. Переклади. Статті. Матеріали до біографії. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 840 с.
2. Кедр Р. Поезії. – Торонто: В-во «Євшан-зілля», 1983. – 372 с.
3. Славутич Яр. Твори. [У 5 т.]. – К.: Дніпро, Едмонтон: Славута, 1998. – Т. 1: Поезії (1937–1997). – 470 с.